

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ANALİZ 290
EYLÜL 2021

مُلْتَقَى الحوار السِّياسِي اللَّيْبِي لِيْبِيَا أَوَّلًا

Libyan Political Dialogue Forum

Switzerland
February 2021

MİLLÎ UZLAŞI MI GEÇMİŞİN TEKRARI MI? LİBYA SEÇİM KÜLTÜRÜ VE MUHTEMEL SENARYOLAR

FUAT EMİR ŞEFKATLI

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2021

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: 3 Eylül 2021

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Eposta : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

MİLLÎ UZLAŞI MI GEÇMİŞİN TEKRARI MI? LİBYA SEÇİM KÜLTÜRÜ VE MUHTEMEL SENARYOLAR

Yazar Hakkında

■ Fuat Emir Şefkatli

Lisans derecesini Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünden, yüksek lisans derecesini Plymouth Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Küresel Güvenlik Bölümünden almıştır. Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmaları Enstitüsü (ATASAREN) Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Programında doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Çalışmalarını Libya özelinde sürdürmektedir. Özel ilgi alanları arasında Sahel bölgesindeki terör hareketleri, Kızıldeniz jeopolitiği, yumuşak güç ve kamu diplomasisi gibi konular yer almaktadır. Ortadoğu Araştırmalar Merkezi (ORSAM) bünyesinde Kuzey Afrika Çalışmaları araştırma asistanı olarak görev yapmaktadır. İleri düzeyde İngilizce ve iyi düzeyde Almanca bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

3 GİRİŞ

5 LİBYA'NIN SEÇİM KÜLTÜRÜ VE MODEL TARTIŞMALARI

9 OLASI SENARYOLAR

11 SEÇİMLERİN GERÇEKLEŞMESİ

17 SEÇİMLERİN ERTELENMESİ

19 ASKERÎ ALTERNATİF: SİYASİ SÜRECİN TIKANMASI VE İÇ SAVAŞ

23 SONUÇ

GİRİŞ

2

011 Şubat devrimi ile beraber Muammer Kaddafi rejiminin devrilmesi ve akabinde yaşanan gelişmeler Libya'yı 10 yıllık bir kaos ortamına sürüklemiştir. Bu ortamda baş gösteren otorite boşluğunu fırsat bilen çok sayıda kabile ve milis grubu bulundukları kentlerde etkinliklerini artırmıştır. 2014 senesinden itibaren ise ülke adeta ikiye bölünmüş, doğudaki milis grupları etrafına toplayan emekli General Halife Hafter, bazı bölgesel ve uluslararası aktörlerin desteğini arkasına alarak 2019 yılında başkent Trablus'u işgal girişiminde bulunmuştur. 2020'nin Ekim ayında ise çatışmanın tarafları, 5+5 Ortak Askeri Komitesi bünyesinde kalıcı ateşkes anlaşması imzalamış ve bu anlaşma ile ülke yeniden bir millî uzlaşma sürecine girmiştir. Bu kapsamda BM Libya Destek Misyonu (UNSMIL) öncülüğünde Libya Siyasi Diyalog Forumu (LSDF) tarafından başbakan olarak seçilen Abdulhamid Dibeybe, Libya'yı 24 Aralık tarihinde gerçekleştirilmesi planlanan seçimlere götürmek üzere Mart 2021'de göreve başlamıştır.

Seçimler öncesinde belirlenen yol haritası kapsamında Başbakan Dibeybe liderliğindeki Millî Birlik Hükümeti'nin (MBH) bazı temel öncelikleri bulunmaktadır. Bu kapsamda seçimlerin anayasal altyapısının belirlenmesi ve bu doğrultuda bir anayasa referandumunun yapılması seçimlerin hukuki zeminini belirlemek açısından oldukça önemli görülmektedir. Aynı şekilde ülke içindeki paralı askerlerin durumu ve bunların henüz tam anlamıyla tahliye edilmemesi, seçimlerin güvenliğini aksatabilecek gelişmeler arasında değerlendirilmektedir. Son olarak Halife Hafter'in ülkenin doğusunda yürüttüğü hükümet karşıtı kampanya ve istikrar bozucu girişimleri, ordu ve farklı kamu kurumlarının birleştirilmesi noktasında MBH'nin elini zayıflatmaktadır.

Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı; 24 Aralık tarihinde yapılması planlanan seçimler öncesinde Libya'daki güncel tabloyu göz önünde bulundurarak seçimlerle alakalı ana akım tartışmaları ele almak ve olası senaryoları sebep ve sonuçlarıyla analiz etmektir. Bu

doğrultuda ortaya iki farklı senaryonun çıktığı söylenebilir. Bunlardan ilki seçimlerin planlandığı şekilde gerçekleşmesi iken ikinci senaryo seçimlerin ertelenmesi ve ülkedeki silahlı

çatışma ortamının derinleşmesidir. Bu noktada bu çalışmada söz konusu senaryolar farklı parametreler üzerinden iç ve dış dinamiklerin etkileri de dikkate alınarak incelenecektir.

LİBYA’NIN SEÇİM KÜLTÜRÜ VE MODEL TARTIŞMALARI

Libya Siyasi Diyalog Forumu (LSDF) – Nyon/İsviçre.

Devrim sonrasında gerçekleştirilen 2012 ve 2014 seçimleri incelendiğinde Libya'nın 42 yıllık otoriter ve baskıcı bir rejimin ardından toplum olarak demokrasi ve seçim kültürüne adapte olma noktasında ciddi kronik sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülebilir. İki yıl arayla gerçekleştirilen seçimler sonucunda gerek toplumsal gerekse siyaseten bir konsensüse ulaşılmamasının en büyük nedeni, demokratik altyapı ve tecrübe eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan ideal demokrasilerde arzulanan "kaybedenin rızası" ya da kaybedenin aldığı oy/pay oranında temsilini sürdürmesi, en azından son 10 yıllık dönemde Libya'da oldukça az rastlanan kavramlar hâline gelmiştir. Bunun yerine Libya'daki siyasi tablo, "kazanan ve kaybedenlerin" keskin bir rekabet içinde olduğu, kazananın masadaki tüm ganimeti topladığı, kaybedenin ise siyaset sahnesinden çekilerek kazanacağı günü beklediği bir atmosfere evrilmiştir. Bu siyasi kültür içerisinde "güç paylaşımı" (power sharing) ya da "muhasasa" olarak adlandırılabilen

cek kavram ön plana çıkmaktadır. Bu anlayışa göre ülkenin doğu, batı ve güneyinde gücü elinde bulunduran milis gruplar, siyasi elitler ve yerel kabileler mevcut statükoyu korumak ve etkin olduğu bölgedeki rakiplerini elimine etmek amacıyla iş birliği mekanizmalarını hayata geçirmekte, bu yolla düzenin devamlılığını sağlamayı amaçlamaktadır.¹ Buna örnek olarak faaliyet alanı ülkenin doğusu olan pek çok kabile ve milis grubun 2014-2015 yılları sonrası gayri meşru milislerin lideri Halife Hafter komutasında güç birliğine giderek etkin oldukları bölgedeki muhalif hareketleri sindirmeleri ve şiddet eylemlerine başvurmaları gösterilebilir. Aynı durum ülkenin batısı için de söz konusudur. Bu bağlamda kabile ve milis grup desteğini arkasına alan bazı hükümet yetkilileri, bu desteği kaybetmemek için kimi gruplara ayrıcalık vererek süreç içerisinde bu gruplara İçişleri ve Savunma Bakanlığı bünyesinde hareket etme esnekliği tanımıştır.

Bu kapsamda, daha önce UNSMIL tarafından belirlenen yol haritasına göre 24 Aralık

¹ Emadeddin. Badi, "Muhasasa, militias and meddling foreign actors", *Global Initiative*, 26 March 2021

İki yıl arayla gerçekleştirilen seçimler sonucunda gerek toplumsal gerekse siyaseten bir konsensüse ulaşılmamasının en büyük nedeni, demokratik altyapı ve tecrübe eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

2021'de düzenlenmesi planlanan seçimlerin önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Bu engellerin çıkış noktası da yine 28 Haziran-02 Temmuz tarihleri arasında düzenlenen LSDF toplantılarında ön plana çıkan "kazananlar" ve "kaybedenler" arasındaki güç mücadelesine dayanmaktadır. LSDF toplantıları bir bakıma haziran ve temmuz aylarında Akile Salih liderliğindeki Temsilciler Meclisi (TM) ve Halid el-Mışri liderliğindeki Devlet Yüksek Konseyi arasındaki gerilimin bir uzantısı olarak da görülebilir. İki kurum arasında yaşanan ihtilaflar, toplantılarda LSDF bünyesindeki hukuk komitesine önemli bir misyon yüklemiştir. LSDF görüşmelerindeki tartışmalar, Hafter'in çifte vatandaş (Libya ve ABD) ve askerî kimliğiyle devlet başkanlığı seçimlerine katılıp katılmaması üzerinden şekillenmiştir. Bununla ilgili olarak mevcut Libya anayasası açık bir biçimde aday olacak kişilerin askerî görevlerinden feragat etmeleri gerektiğini belirtirken çifte vatandaşlık sahibi olan kişilerin adaylıklarının otomatik olarak düşeceğini varsaymaktadır.² Ancak Forum içerisinde Hafter kanadına yakın üyelerin yukarıda bahsedilen anayasal gereklilikleri hiçe saydığı ve yine LSDF bünyesinde kurulan Danışma Komitesi aracılığıyla sundukları öneriler

ile süreci çıkmaza sürüklediği görülmektedir. Bu öneriler arasından birkaçı dikkate değer bulunmaktadır. Bunlardan ilki yasama organının ikiye ayrılmasını, Trablus veya Sebha kentinde kurulacak senato ile beraber mevcut TM'nin Bingazi kentine taşınarak faaliyetlerine kaldığı yerden devam etmesini öngörmektedir. Nitekim, bu önerilerin ülkedeki doğu-batı ayrımını derinleştireceği ve hâlihazırda süregelen karmaşık siyasi yapıyı daha karmaşık bir hâle sokacağı ihtimali es geçilmektedir. Bununla beraber LSDF içindeki Hafter yanlısı bir grup, seçimlerin hukuki altyapısının oluşturulmasında başarısız ilerleyen sürece alternatif olarak 4'lü konsensüs olarak adlandırdıkları, Başbakan Dibeybe, TM Başkanı Akile Salih, Devlet Yüksek Konsey Başkanı Halid el-Mışri ve Halife Hafter'den oluşan bir kurulun müzakerelere devam etmesi önerisinde bulunmuştur.³ Bu açıkça Hafter'in seçimler öncesinde meşruiyet kazanma çabalarının bir parçası olarak görülebilir. Ayrıca Hafter'in oğlu Saddam'ın 28 Haziran-2 Temmuz tarihleri arasında devam eden görüşmeler esnasında Cenevre'de olduğu ve üyeler üzerinde baskı kurmak suretiyle görüşmelerin aksamasına yönelik çeşitli stratejileri hayata geçirdiği iddiaları da bu argümanı desteklemektedir.

² "LPDF: No Dual Citizenship allowed for Libyan president candidates unless permitted by law", *Libya Observer*, 28 June 2021.

³ "Inside Libya", *Konrad Adenauer Stiftung (KAS)*, Report No: 13, August 2021.

Görüşmelerin konu ve içerik bakımından gündemden sapmasına neden olan bu görüşmelerin ardından Hukuk Komitesi'nin herhangi bir uzlaşa sağlayamaması üzerine son adım olarak 13 kişiden oluşan Uzlaşa Komitesi kurulmuştur. Uzlaşa Komitesi'nin sunduğu 3 farklı senaryo üzerinde mutabık kalınamaması üzerine toplantılara liderlik yapan BM Genel Sekreter Yardımcısı Raisedon Zenenga, yeni anayasa konusunda anlaşmaya varılamadığını, katılımcıların seçimlerin şekli ile alakalı sunulan öneriler üzerinde mutabakat sağlayamadığını duyurmuştur.⁴ Komite tarafından sunulan senaryolardan birincisi anayasa referandumunun ardından parlamento ve başkanlık seçimlerinin yapılmasını öngörürken, ikinci senaryo sırasıyla parlamento seçimleri, anayasa referandumu ve başkanlık seçimlerinin gerçekleşmesi alternatifi üzerine kurulmaktadır. Üçüncü ve son öneride ise herhangi bir anayasal referanduma gidilmeksizin parlamento ve başkanlık seçimlerinin eş zamanlı olarak gerçekleştirilmesi masaya yatırılmıştır.⁵ Bu ortamda 75 üyeli LSDF içinde 3 farklı görüş ağır basmıştır. 22 üyeden oluşan birinci grup, Dibeybe ve MBH'nin görev süresinin uzatılması ve daha sonrasında yapılacak anayasa referandumu sonucuna göre seçimlere gidilmesi yönünde fikir beyan etmiştir. 24 üyeden oluşan ikinci grup, mevcut anayasa taslağı üzerinden seçimlerin yol haritasında belirlendiği gibi 24 Aralık tarihinde gerçekleşmesini savunurken 29 üyeden oluşan üçüncü ve son grup ise seçimlerin belirlenen tarihlerde fakat tartışmalı anayasa taslağına göre değil oluşturulacak yeni anayasa metnine göre gerçekleşmesi yönünde talepte bulunmuştur.⁶

Bu önerilerin yanında bir diğer önemli tartışma konusu ise parlamento ve başkanlık

seçimlerinin halk tabanlı yapıp yapılmaması üzerinden ilerlemesidir. Bununla alakalı olarak Hafter kanadının açık bir şekilde halk tabanlı seçimleri desteklediği görülmektedir. Hafter'in halk tabanlı seçimleri desteklemesinin arka planında 3 temel gerekçe vardır. Bunlardan ilki etkin olduğu doğu kentlerinde ve özellikle Bingazi'de seçim sandıklarının kontrolünü elinde bulundurması ve bu sayede seçmenler üzerinde baskı kurabilme potansiyeline sahip olmasıdır. Bingazi gibi yoğun nüfuslu bir kentin yanı sıra Ecdebiye, Tobruk ve Derna gibi önemli kentlerde kontrolü elinde bulunduran Hafter, en azından parlamento seçimlerinde desteklediği adayları TM'ye sokma planları yapmaktadır. Buna ilaveten Hafter, seçimlerde olası adaylarının çokluğunu hesaba katarak parçalı bir yapıda gördüğü batı bölgesine karşı kendini avantajlı bir konumda görüyor olabilir. İkinci önemli etken, Hafter'in ülkenin güneyindeki önemli kabilelerin desteğini arkasına almasıyla ilgili olabilir. Bu noktada Bingazi'de açtığı vatandaşlık ofisleri aracılığıyla özellikle Kaddafi döneminden itibaren vatandaşlık ve temel haklar noktasında problemler yaşayan Berberi Tuareg kabilesine anayasanın tanıdığı ölçüde vatandaşlık imkânı tanıyan Hafter'in bu yolla güneyde etkili olan kabile toplulukların sempatisini ve aynı ölçüde önemli bir seçmen kitlesini kazanmayı hedeflediği ifade edilebilir. Son olarak Hafter'in sayıları 500 bine ulaşan Mısır'daki Libya kökenli vatandaşlara da seçimlerde oy kullandırmayı amaçladığı iddia edilmektedir.

LSDF müzakerelerinin başarısız sonuçlanması aynı zamanda Millî Yüksek Seçim Kurulu (MYSK) tarafından belirlenen 1 Temmuz tarihinin aşılması anlamına gelmektedir. Başarısız sonuçlanan görüşmelerin UNSMIL ve LS-

⁴ "Talks fails to reach consensus on constitutional basis for Libyan elections", *Anadolu Ajansı*, 3 July 2021.

⁵ "Inside Libya", *Konrad Adenauer Stiftung (KAS)*, Report No: 13, August 2021.

⁶ "Libya Siyasi Diyalog Forumu 'Seçim sistemi'nde tıkanıldı", *Independent Türkiye*, 4 Temmuz 2021.

DF'nin meşruiyetini temelden sarstığını söylemek yanlış olmaz. Bu anlamda süreç içinde pek çok LSDF üyesi görevinden istifa etmiş,

Tunus ve Cenevre'deki kazanımları tehlikeye soktuğu gerekçesiyle UNSMIL'i ve Başkan Jan Kubis'i sert bir dille eleştirmiştir.⁷

⁷ Nedra Cherif, "Libya's Constitutional Quagmire", *Konrad Adenauer Stiftung (KAS)*, June 2021.

OLASI SENARYOLAR

Gelinen noktada millî uzlaşî sürecine giren ve istikrar arayan Libya'nın önünde iki temel senaryo bulunmaktadır. Kasım 2020'de Tunus'ta toplanan LSDF görüşmelerinde belirlenen yol haritası kapsamında 24 Aralık 2021'de yapılması planlanan seçimlerin gerçekleşmesi gerek Libya halkı gerekse Libya'nın barış ve istikrarını kendi millî çıkarları açısından uygun gören bölge ülkeleri açısından oldukça arzu edilen bir seçenek olarak öne çıkmaktadır. Ancak böyle bir senaryonun olumlu etkiler bırakması ve tam anlamıyla başarıya ulaşması için birtakım engellerin aşılması gerekmektedir. Bunların başında ülkenin farklı bölgelerinde varlığını sürdüren paralı askerlerin tahliyesi, sandık güvenliğinin sağlanması ve tüm paydaşların üzerinde mutabık kaldığı bir seçim mekanizmasının oluşturulması gelmektedir. Bunlara ek olarak MBH tarafından TM'ye su-

nulan bütçe tasarısının kabulü, seçim için gerekli harcamaların ve hazırlıkların bir an önce başlatılması açısından bir hayli önem arz etmektedir.

Bir diğer olası senaryo ise MBH'nin görev süresinin uzatılarak seçimlerin ertelenmesidir. Libyalı kurumlar arası anayasa tartışmaları ve LSDF'nin uzlaşî sağlayamadığı görüşmelerin ardından seçimlerin ertelenmesi iç ve dış kamuoyunda sıkça dillendirilmeye başlamıştır. Bu senaryo aynı zamanda seçimlerin ertelenmesi ile beraber Hafter ve Akile Salih'in başını çektiği kamp tarafından yaratılmak istenen kaos ortamı ve siyasi sürecin ikinci plana atılarak askerî alternatiflerin sahneye sürülmesi şeklinde gerçekleşebilir. Hiç şüphesiz böyle bir senaryo, içte olduğu kadar dışta da destekçilerini bulacaktır.

SEÇİMLERİN GERÇEKLEŞMESİ

Trablus Belediye Meclisi seçimleri.

Her ne kadar parlamento ve devlet başkanlığı seçimlerinin sağlıklı sonuçlar vermesi bu seçimlerin hangi mekanizma dâhilinde gerçekleşeceği ile ilişkili olsa da anayasal zemin ya da aday kriterleri belirlenmeksizin düzenlenecek başkanlık seçimleri, bazı tehlikeleri içinde barındırmaktadır. Özellikle adaylık için ismi geçen aktörlerin tartışmalı figürler olması, daha şimdiden Libya halkı nezdinde Şubat devrimi ve değerlerinin kaybedileceği yönünde kaygıları gün yüzüne çıkarmıştır. Bu doğrultuda aralarında tartışmalı figürlerin olduğu ve 24 Aralık seçimlerinde potansiyel aday olarak görülen beş farklı isim ön plana çıkmaktadır.

Aralarında Geçici Hükümet Başbakanı Abdulhamid Dibeybe, doğudaki milis güçlerin lideri konumundaki Halife Hafter, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) dönemi İçişleri Bakanı Fethi Başağa, devrik lider Muammer Kaddafi'nin oğlu Seyfulislam Kaddafi ve eski Ulusal Geçiş Konseyi (UGK) üyesi ve Libya'nın eski Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Büyükelçisi Arif el-Nayid'in olduğu 5 kişinin olası adaylığı çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Abdulhamid Dibeybe

Mart ayında TM'den güvenoyu alarak göreve gelen geçici MBH Başbakanı Abdulhamid Dibeybe, 24 Aralık seçimlerinin potansiyel adayları arasında gösterilmektedir. Her ne kadar geçici hükümet kadrolarında bulunan aktörlerin Aralık seçimlerinde aday olması LSDF tarafından açık bir şekilde yasaklansa da Dibeybe'nin bu engeli rahatlıkla aşacağı söylenebilir. Görevi süresince bütçe tartışmaları üzerinden Salih liderliğindeki TM ve Hafter tarafından zor durumda bırakılmak istenen Başbakan Dibeybe, özellikle Savunma Bakanı ve Bakan Yardımcısı atamalarında ciddi bir baskı görmüştür. Gerek kurulan 26 kişilik MBH içerisinde gerekse daha sonrasında yaptığı bakan yardımcısı ve üst düzey bürokrat atamalarında karma yapıyı benimseyerek Trablus dışında Libya'nın farklı eyaletlerine mensup aktörlere temsil hakkı tanıyan Dibeybe, bu yaklaşımdan ötürü kendi destekçilerinden tepki almıştır. Bu tepkilerin sahipleri, tüm çağrılara rağmen Savunma Bakanlığı koltuğunun boş bırakılması ile Hafter'in kademeli bir biçimde artan saldırganlığı arasında bir ilişki olduğunu

Çifte vatandaşlığa sahip olması, askerî konumu ve geçmişte işlediği savaş suçları nedeniyle oldukça zor durumda kalan Halife Hafter'in özellikle son iki ay içerisinde söylem ve tavır değişikliğine gittiği görülmektedir.

ileri sürmekte ve Dibeybe'yi sert bir dille eleştirmektedir. İçişleri Bakan Yardımcısı olarak geçmişte Hafter'in önemli destekçilerinden Avakir kabilesi mensubu Faraj Egaim'in atanması Dibeybe'ye yönelik tepkilerin bu anlamda artmasına neden olmuştur.

Tüm bu tavizlere rağmen ülkenin doğusunda hâlen bir meşruiyet krizi yaşayan Dibeybe liderliğindeki MBH'nin nisan ayında Bingazi'de düzenlemek istediği aylık kabine toplantısı Hafter yanlıları tarafından protesto edilmiş ve engellenmiştir.⁸ Doğu bölgesi ile ilişkilerini Başbakan Yardımcısı Hüseyin Katarani üzerinden yürüten Dibeybe, milis entegrasyonu ve askerî kurumların birleştirilmesi hususlarında bu çift başlı ortamın yarattığı sorunlarla boğuşmaktadır. Bununla beraber gerek izlenen yoğun diplomasi trafiği gerekse ticari konulara ve ekonomik kalkınmaya yönelik adımlar atılması, Dibeybe hükümetinin asli görevi olan seçim hazırlığını ikinci plana attığı yönünde eleştiriler almasına neden olmaktadır. Bu anlamda Dibeybe'nin mevcut şartlar altında geçmiş örnekleri -UMH'nin görev süresi dolmasına rağmen yönetimde kalması ve Hafter'in ileriye dönük istikrar bozucu girişimlerini göz önünde bulundurarak orta-uzun vade-

li bir stratejiyi takip ettiği ifade edilebilir. Libya'da bugüne kadar yaşanan süreçlerin ortaya koyduğu tecrübe ve iç ve dış dinamikler hesaba katıldığında böyle bir yaklaşımın Dibeybe yönetimi açısından gerçekçi olduğu söylenebilir. Aynı şekilde, Dibeybe'nin yönetim içinde güç paylaşımına gitmesi de bu perspektiften açıklanabilir. Çünkü gelinen noktada TM, Dibeybe'nin planları dâhilinde hayata geçirmeye çalıştığı pek çok projeye bütçe görüşmeleri üzerinden set çekmektedir. Öyle ki Akile Salih'in bütçe görüşmelerinden önce Hafter'e bağlı sözde Libya Ulusal Ordusu'na (LUO) 550 milyon dolar bütçe ayrılmasını aksi takdirde TM olarak bütçeye onay vermeyeceklerini açıklaması, bütçe krizini derinleştirmiştir.⁹

Halife Hafter

LSDF görüşmelerinin aksamasındaki en temel aktörlerden birisi olan Hafter, 24 Aralık seçimleri öncesinde adaylığının önünde duran anayasal engelleri aşmak için siyasi diyalog sürecini baltalamaktadır. 75 üyeli LSDF içerisindeki Hafter yanlıları, anayasada belirtilen aday gerekliliklerinin iptali hususunda ısrarcı olarak görüşmelerin aksatılmasına yol açmaktadır. Çifte vatandaşlığa sahip olması, askerî konumu ve geçmişte

⁸ "Libyan PM cancels Benghazi visit as Haftar militia blocks airport", *Daily Sabah*, 26 April 2021.

⁹ "Libya: Government of National Unity must not legitimize militias and armed groups responsible for harrowing abuses", *Amnesty International*, 6 August 2021.

işlediği savaş suçları nedeniyle oldukça zor durumda kalan Halife Hafter'in özellikle son iki ay içerisinde söylem ve tavır değişikliğine gittiği görülmektedir. Bu doğrultuda Hafter'in daha agresif bir tutum benimsemek yoluyla Dibebe hükûmetinin yaşadığı meşruiyet krizini derinleştirmeye ve bu şekilde ülkeyi yeniden bir çıkmaza sürüklemeye çalıştığı söylenebilir. Zira, 2014 Karama Operasyonu'nun yıl dönümünde Bingazi'deki gövde gösterisi ve terörle mücadele altında Cezayir sınırının kapatıldığını duyurması, Hafter'in günümüze kadar uzanan tepki ve söylemlerinin sinyallerini vermiştir. Başarısız sonuçlanan LSDF görüşmelerinin ardından yaptığı açıklamalarda "seçimlerin belirlenen tarihte gerçekleşmemesi durumunda başkent Trablus'a yönelik işgal girişimlerini yeniden başlatabileceklerini" belirten Hafter¹⁰, Libya ordusunun kuruluşunun 81. yıl dönümünde LUO olarak hiçbir otoriteye bağlı kalmayacaklarını söylemiştir.¹¹

Öte yandan Hafter, pek çok insan hakları ihlali ve savaş suçundan ötürü yargılanmaktadır. Bingazi'de muhalif çok sayıda kişinin kaçırılması ve art arda gelen suikastların yanı sıra Hafter, içte ve dışta oluşan baskıların kendisine zarar vermemesi için üst düzey komutanlarını bir bir tasfiye etmektedir. Bu kişiler arasından Saika (Özel Kuvvetler) Birliği'nin Komutanı Mahmud Verfalli, Nisan ayında Bingazi'de uğradığı suikast sonucu hayatını kaybetmiştir. Verfalli, UCM ve Libya'daki yerel mahkemeler nezdinde çok sayıda yargısız infazın baş sorumlusu olarak gösterilmekteydi.¹² Verfalli'nin ölümünün arkasında oğul Saddam Hafter'in olduğu iddia edilmiş ve çok sayıda

kanıt ortaya atılmıştır.¹³ Takip eden süreçte ise Tarhuna kentinin kontrolünü uzun yıllar elinde bulunduran Kani ailesinin ferdi ya da başka bir deyişle Kaniyat Tugayı'nın lideri Muhammed Kani, 27 Temmuz tarihinde Bingazi'de gündüz vakti uğradığı saldırı sonucunda öldürülmüştür. Tarhuna kentinde 2020 yılının sonlarına doğru ulaşmaya başlanan toplu mezarlar, Kani ailesinin geride bıraktığı katliamı açıkça göstermektedir. Halife Hafter'in, Muhammed Kani ve Verfalli gibi sabıkalı ve halk gözünde tartışmalı figürleri elimine ederek ileriye dönük yargılanmaların önünü kesmek amacıyla olduğu söylenebilir. ABD başta olmak üzere çok sayıda Avrupa Birliği ülkesinin yaptırım uyguladığı bu kişilere arka çıkmanın kendisine uzun vadede verebileceği zararları göz önünde bulunduran Hafter, aynı zamanda seçim öncesinde kendi bünyesinde çatlak sesleri susturmayı planlamıştır.

Son tahlilde Hafter, devlet başkanlığı adaylığı için uluslararası desteği arkasına alması gerektiğinin farkındadır. 10 Ağustos tarihinde ABD'nin Libya Büyükelçisi ve Özel Temsilcisi Richard Norland ve Hafter Mısır'ın başkenti Kahire'de bir araya gelmiş ve seçimlere yönelik görüşmelerde bulunmuştur.¹⁴ Bu görüşme öncesinde, 31 Temmuz tarihinde yine ABD'nin Yakın Doğu İlişkilerinden Sorumlu Bakan Yardımcısı Joey Hood, Hafter'in olası adaylığına ilişkin "yapıcı ve kapsayıcı bir tutum benimsediği takdirde Hafter'in siyasi geleceğinin kararını Libya halkının vermesinde bir mahsur görmediği" yönünde ifadeler kullanmıştır.¹⁵ Libya'nın geleceği ile alakalı bir savaş suçlusunun siyasi sürece dâhil edilmesine göz yu-

¹⁰ "Haftar threatens to 'conquer' Tripoli if December elections are not held", *The New Arab*, 4 July 2021.

¹¹ "Libya's Khalifa Haftar says his forces will 'not submit to any authority'", *Middle East Eye*, 9 August 2021.

¹² "Gunmen kill wanted Libyan commander in new sign of instability", *Reuters*, 24 March 2021.

¹³ Sarah Vernhes, "Libya: Is Haftar losing control of his forces in Benghazi?" *Africa Report*, 6 April 2021.

¹⁴ "US Libya envoy visits Cairo to meet Haftar, Egyptian officials", *Anadolu Agency*, 10 August 2021.

¹⁵ "US official discusses regional security, Libya on Algeria visit", *The Arab Weekly*, 31 July 2021.

mulması ve meşru muhatap kabul edilmesi ise ABD'nin devrim sonrası kayıtsız ve dengeci Libya politikalarının bir özeti olarak okunabilir.

Fethi Başağa

Fethi Başağa, Fayiz es-Serraç liderliğindeki UMH İçişleri Bakanı olarak Ekim 2018'den itibaren görev yapmış ve 1-5 Şubat 2021 tarihlerinde gerçekleşen LSDF'de Akile Salih'in olduğu listeden geçici yönetimin başbakanlık koltuğuna adaylığını koymuştur. Seçimlerde istediği sonuca ulaşamayan Başağa, seçim kampanyasını Avrupa ülkelerine ve bu ülkelerin üst düzey yetkililerine gerçekleştirdiği ziyaretler üzerinden sürdürmektedir. Bu anlamda 2021'in Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında uluslararası medyada Başağa'ya yönelik artan bir yayın grafiği gözlemlenmiştir. 1 Haziran'da Guardian'da yayınlanan bir haberde Başağa'nın Brüksel ziyaretinde verdiği röportaj konu edilmiştir. Haberde Başağa hakkında "seçilmiş Başkan olmayı uman kişi" şeklinde sıfatların kullanılması da dikkate değerdir.¹⁶ Takip eden hafta içerisinde 7 Haziran tarihli başka bir haber Bloomberg'de yayınlanmıştır. Haberde Başağa ile ilgili olarak "Libya'nın ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı olmak için önde gelen bir aday" tabiri kullanılmış, Başağa'nın 10 yıllık doğu-batı çatışmasını kalıcı olarak sona erdirmek adına daha adil bir anlaşma sözü verdiği belirtilmiştir.¹⁷

Emekli bir askerî pilot olan Fethi Başağa aslen Mısralı'dır. Bu sebeptendir ki özellikle 2019 Trablus işgalinin bastırılmasında ve Hafter güçlerinin püskürtülmesinde önemli bir rol oynayan Mısra kentinde kendisine ciddi bir sempati duyulmaktadır. Başağa döneminde İçişleri ve Savunma Bakanlığına bağlanan Halbus ve Mahcup gibi birlikler, Başağa'nın sadık

destekçileri arasında yerini almaktadır. Bununla beraber sivil siyasetçi kimliğinin yanında emekli asker şapkası, Başağa'nın ilerleyen dönemde milis entegrasyonu ve askerî kurumların birleştirilmesi noktasında etkin olabileceği argümanını güçlendirmektedir. Ayrıca Başağa'nın anayasada belirtilen aday kriterlerinde "askerî görevlerden feragat edilmesi" maddesine karşı ayak direten Hafter'e nazaran ideal bir profil çizdiği söylenebilir. Buna ek olarak Başağa'nın 1-5 Şubat LSDF seçimlerinde Akile Salih ile aynı listeden aday olması, bazı kesimler tarafından yoğun şekilde eleştirilse de bu karar, Başağa'nın doğu-batı uyumu için bazı tavizler verebileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Seyfulislam Kaddafi

Libya'nın devrik lideri Muammer Kaddafi'nin oğlu Seyfulislam Kaddafi, 2011 Kasım ayında protestocular tarafından yakalanarak Libya'nın batısındaki Zintan kentinde tutsak edilmiştir. 2017 yılında serbest bırakılan Seyfulislam'ın serbest bırakıldığı tarihten günümüze kadar gerek iç kamuoyunda gerekse dış basında herhangi bir demeç ya da açıklamasına rastlanmamış, hatta kendisinin sağlık durumu ile alakalı çeşitli iddialar ortaya atılmıştır. Seçim tarihinin belirlenmesiyle beraber devlet başkanlığına aday olacağı konuşulmaya başlanan oğul Kaddafi, 30 Temmuz tarihinde New York Times'da yayınlanan röportajı ile tüm soru işaretlerini ortadan kaldırmıştır. Röportaj sırasında çekilen fotoğraflarında geçmiş imajından uzak, üzerindeki geleneksel Libya kıyafeti (cübbesiyle) ve uzattığı sakallarıyla dikkat çeken Seyfulislam, ülkenin yönetimine talip olduğunu açıklamıştır. Seyfulislam, Libya halkından 10 yıldır ayrı kaldığını ve yavaş yavaş aralarına döndüğünü ifade etmiş, 2011 yılında

¹⁶ "UK and France to blame for chaos in Libya, says presidential hopeful", *The Guardian*, 1 June 2021.

¹⁷ "Top Libya Contender Says a Fair Deal for East Will Secure Peace", *Bloomberg*, 7 June 2021.

yaşananları devrim olarak nitelendirmenin yanlış olacağını sözlerine eklemiştir.¹⁸

Seyfulislam'ın olası adaylığının Rusya tarafından desteklendiği iddia edilmektedir. Ocak 2021'de Rusya Ortadoğu ve Afrika Temsilcisi Mihail Bogdanov, Libya içinde Seyfulislam'ın siyasi kampanyasını yürüten Muftah el-Verfeli ve Ömer Ebu Şerida ile bir araya gelmiştir. Öyle ki geçmişte idam cezasına çarptırılan oğul Kaddafi'nin cezasının kaldırılmasında Rusya'nın etkin bir rol oynadığı ve kendisinin ileriye dönük bir siyasi proje olarak görüldüğü de güçlü iddialar arasındadır.¹⁹ Beraberinde Rusya'nın Seyfulislam'ın adaylığını desteklemesi ve askerî gücünü Seyfulislam'ın lehine kullanması yönünde Hafter üzerinde çeşitli baskı unsurları kullandığı ifade edilmektedir.²⁰ Sirte, Beni Velid ve Sebha gibi kentlerdeki kabile grupları ve halk üzerinde hâlen önemli bir karşılığı olan Seyfulislam'ın özellikle sayıca kalabalık Megariha ve Kazazife gibi kabilelerin desteğini arkasına aldığı söylenebilir. Megariha kabilesinin ismi son dönemde Kaddafi rejiminin İstihbarat Şefi Abdullah Senussi'nin serbest bırakılması için hükûmet yetkililerine atfen okudukları bildiride geçmektedir. Kabile yetkilileri, Senussi'nin serbest bırakılmasını aksi takdirde Libya'nın önemli su kaynağı İnsan Yapımı Nehri'ni (Man-Made River) patlatacaklarını duyurmuştur.²¹ Seçimler öncesinde gelen bu hamle ile Seyfulislam taraftarları hâlen Libya'nın güvenlik alanında etkili olduğu bilinen Senussi'yi Seyfulislam'ın yanına çekmeyi amaçlıyor olabilir. Öyle ki pek çok ki-

şiye göre Senussi gerek Hafter saflarında gerekse hükûmet içerisinde önemli bağlantılara sahiptir. Hatta son atamalarda göreve gelen mevcut İstihbarat Başkanı Hüseyin Al-Ayeb'in görev yaptığı dönemde Senussi'nin yardımcısı olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan Kaddafi taraftarları, Seyfulislam'ın adaylığını ikiye bölünmüş durumdaki Yeşiller Hareketi'nin birliğini sağlayacak bir hamle olarak yorumlamaktadır.

Ancak Seyfulislam'ın adaylığının önünde bazı önemli engeller bulunmaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından savaş suçları işlediği gerekçesiyle hakkında yakalama kararı olan Seyfulislam'a bir diğer darbe 5 Ağustos tarihinde Savunma Bakanlığına bağlı Askerî Başsavcılık tarafından gelmiştir. Başsavcılık, "cinayetlere karışmak ve paralı asker kullanmak" suçlarından hareketle Seyfulislam Kaddafi hakkında güvenlik birimlerine tutuklama emri göndermiştir.²² Adli bakımdan bu denli tartışmalı bir figür/aday olması, kendisinin anayasal birtakım engellere takılmasına yol açabilecektir. Bu sebeptedir ki LSDF içindeki Seyfulislam destekçileri Hafter yanlıları ile iş birliği içinde hareket ederek adaylık kriterlerindeki ön şartların iptalini ve seçimlerin direkt olarak halk tabanlı yapılmasını desteklemiştir.²³ Son olarak Mısırata ve Bingazi gibi yüksek nüfuslu ve devrimin sembolü olarak anılan şehirlerde Seyfulislam'a karşı yoğun bir muhalefet vardır. Bu kentlerdeki halkın çoğunluğu Seyfulislam'a karşı ön yargı ile yaklaşmakta, oğul Kaddafi'yi Şubat devrimi

¹⁸ "Qaddafi's Son Is Alive And He Wants to Take Libya Back", *New York Times*, 30 July 2021.

¹⁹ "Libya'da Seyfulislam'ın dönüşü Hafter saflarında kırılmaya yol açabilir", *Anadolu Ajansı*, 3 Ağustos 2021.

²⁰ Henry. Meyer & Mirette. Magdy, "Putin's Qaddafi Comeback Gambit Sows New Conflict With the West", *Bloomberg*, 12 August 2021.

²¹ "Magarha tribe threatens to block Man-Made River if Gaddafi's Intelligence Chief not released from prison", *Libya Update*, 14 August 2021.

²² "Libyalı makamlar Seyfulislam Kaddafi'nin yakalanması için emir çıkardı", *Anadolu Ajansı*, 11 Ağustos 2021.

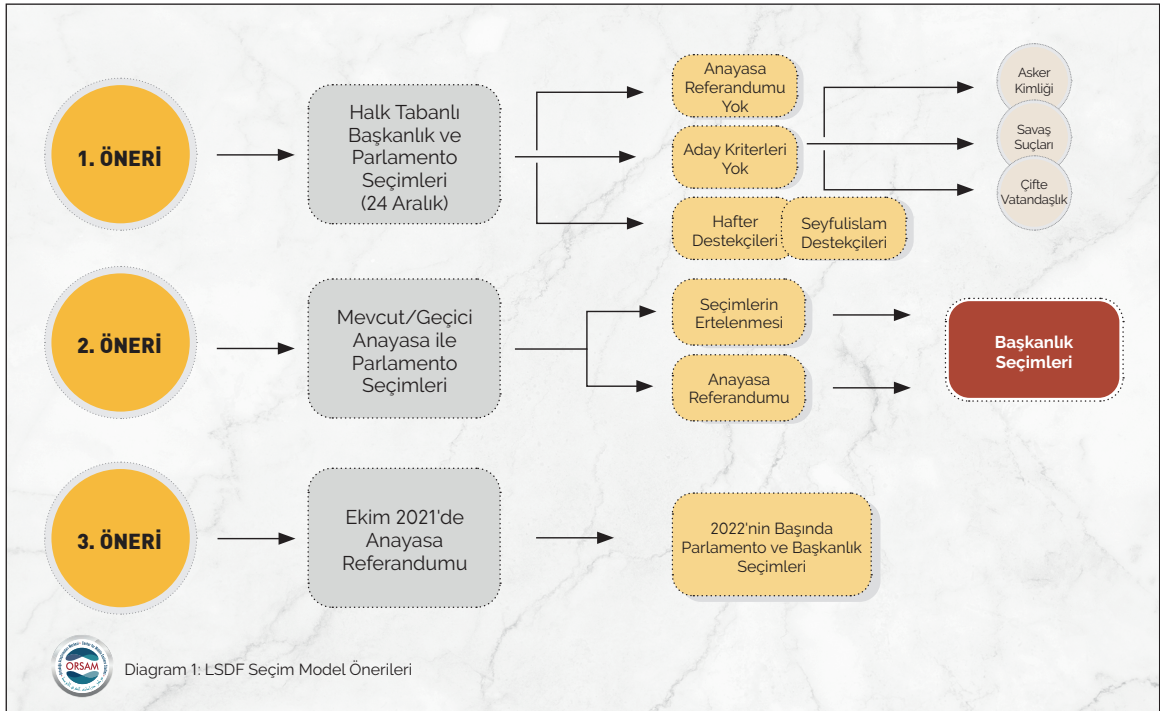
²³ "Libya'da Seyfulislam'ın dönüşü Hafter saflarında kırılmaya yol açabilir", *Anadolu Ajansı*, 3 Ağustos 2021.

ve kazanımlarına karşı bir tehlike olarak görülmektedir. Bu kentlerin gerek meşru hükümet üzerindeki gerekse Hafter kanadı üzerindeki etkisinin Seyfulislam'ın siyasi geleceği adına karamsar bir tablo ortaya çıkarttığını söylemek yanlış olmaz.

Öte yandan Seyfulislam'ın adaylığı Hafter kanadında bazı parçalanmalara yol açabilir. Öyle ki Hafter saflarında kilit görevler üstlenen bazı üst düzey komutanların Megariha kabilesine mensup kişiler olması, sözde LUO içerisinde kırılmalara yol açabilir.²⁴ Aynı şekilde Hafter'in kontrolündeki bazı doğu kentlerinde halk, son 10 yıllık tablodan hareketle Kaddafi sonrası gördükleri kaos ve çatışma ortamından ötürü 2011 öncesi Libya'nın özlemini duymakta ve bu nedenle Seyfulislam'a sempati duymaktadır. Dolayısıyla Seyfulislam'ın olası adaylığı Halife Hafter'in seçim stratejisine büyük ölçüde zarar verebilir.

Arif el-Nayid

İhya Partisinin kurucusu, Libya'nın önceki BAE Büyükelçisi ve din adamı olan Nayid, Bingazi'de kurduğu seçim ofisi ile beraber seçim kampanyalarına başlamıştır. Nayid, devrim sonrası Libya'daki radikal sözde İslamcı gruplara karşı tavrıyla bilinmektedir. 27 Haziran tarihinde verdiği röportajda MBH'nin pek çok açıdan Libya halkını hayal kırıklığına uğrattığını ifade eden Nayid, gerekçe olarak MBH'nin görev ve yetkilerinin dışında farklı ülkelerle imzaladığı anlaşmaları göstermiştir. Halk tabanlı direkt başkanlık seçimlerini destekleyen Nayid, aynı zamanda seçimlerin belirlenen tarihte gerçekleşmemesi hâlinde ülkenin iç savaşa sürüklenebileceğini dile getirmiştir.²⁵ Ayrıca Bingazi gibi Hafter'in tamamıyla etkin olduğu bir kentte seçim kampanyasını yürütmesi de Nayid'in Hafter'in kontrolü altında bir figür olabileceği iddialarını ortaya çıkarmaktadır.

²⁴ A.g.e.

²⁵ "Aref Nayid: Postponing Elections Could Plunge Libya Into War", *İhya Libya*, 27 June 2021.

SEÇİMLERİN ERTELENMESİ

Libya Ordusu Sözcüsü Albay Muhammed Kununu Vatiyye Hava Üssünde

23 Haziran tarihinde ikincisi gerçekleşen Berlin Konferansı'nda yaratılan olumlu havaya karşı takip eden süreç, demokrasi yanlısı Libyalıların karamsarlığa kapılmasına sebep olmaktadır. Öyle ki yol haritasında belirlenen seçim tarihine 4 ay gibi bir süre kalmış olmasına rağmen henüz bir anayasa metninde uzlaşa sağlanamaması ve başarısız sonuçlanan LSDF görüşmeleri, 2020 Ekim ayından beri korunmaya çalışan barış ortamını tehdit etmekte, geçmiş kazanımları riske atmaktadır.

LSDF bünyesindeki Danışma Komitesi tarafından öne sürülen alternatiflerin içinde seçimlerin 2022 yılının başında gerçekleşme ihtimali de vardır. Böyle bir ihtimal, anayasal zeminin oluşturulması için taraflara önemli oranda esneklik sağlayabilir. Zaman baskısının kısmen ortadan kalkmasıyla müzakerelerdeki panik hâli de yerini daha yapıcı bir tona bırakabilir. Diğer taraftan seçimlerin ileri bir tarihe ertelenmesi, Hafter ve Akile Salih'e aradıkları fırsatı vermektedir. Geçmiş UMH örneğinde

olduğu gibi görev süresi dolan MBH, Hafter kanadı tarafından gayrimeşru ilan edilebilir, bu gayrimeşruluk algısı ülke içinde ve dışında yürütülecek kampanyanın kaynağı hâline gelebilir. Bu tutumun ipuçlarını şimdiden görmek mümkündür. Akile Salih, 27 Temmuz tarihinde yaptığı açıklamada seçimlerin belirlenen tarihlerde gerçekleşmemesi hâlinde ülkenin yeniden 2011 sonrası kargaşa ortamına dönebileceğini ve doğuda paralel bir hükûmetin kurulabileceğini ifade etmiştir.²⁶ Salih'in açıklamalarının satır aralarından doğu-batı ayrışmasını tetiklemek istediği anlaşılmaktadır. Böyle bir ayrışmanın ya da başka bir deyişle federalizm benzeri bir yapının Libya'da hayata geçirilmek istenmesi Hafter'in gelecek planlaması ve çıkarları açısından da uyumlu görünmektedir. 2014 ve 2019 yıllarındaki işgal girişimleri sebebiyle ülkenin sürekli bir iç savaş atmosferinin etkisinde kalmasına ve çok sayıda sivilin hayatını kaybetmesine yol açan Hafter, Libya halkının önemli bir kesiminde

²⁶ "Aguila Saleh: All progress will be lost if Libyan elections are postponed", *Libyan Express*, 27 June 2021.

olumsuz duyguları uyandırmaktadır. Özellikle Mısrata, Trablus, Zaviye ve benzer batı kentlerindeki halk, yakınlarının kaybindan Hafter'i sorumlu tutmakta ve intikam duygularıyla hareket etmektedir. Bu durumun farkında olan Hafter, hiç şüphesiz ülkenin geleceğinde fark-

lı kesimler tarafından kabul görmüş bir aktör olamayacağını da hesaba katmaktadır. Dolayısıyla seçimlerin ertelenmesi, siyasi sürecin askıya alınma ihtimalini içinde barındırması bakımından Hafter'in askerî alternatifleri sahaya sürmesine imkân tanıyabilir.

ASKERİ ALTERNATİF: SİYASİ SÜRECİN TIKANMASI VE İÇ SAVAŞ

Libya Ordusu ve Hafter Milisleri Arasında Trablus'taki Çatışmalar

Libya Ordusu Batı Askerî Bölgesi Komutanı Tümgeneral Usame Cuveyli, 17 Ağustos tarihinde yaptığı açıklamalarda Halife Hafter'i işaret ederek ülkeyi yeniden savaş ortamına sokmaya çalışanların olduğunu belirtmiş, Libya'da yeniden bir çatışma ortamının oluşmasını muhtemel gördüğünü ifade etmiştir.²⁷ Bu anlamda özellikle son aylarda yaşanan bazı gelişmelerin Cuveyli'nin açıklamalarını desteklediği söylenebilir. Rus birliklerin Cufra'ya konuşlandığını gösteren uydu resimlerinin basına yansımaları²⁸ ve tüm uyarılara rağmen farklı uyrukta çok sayıda paralı askerin Hafter saflarına geçiş yapmak üzere Libya'ya sokulmaya devam edilmesi, belli bir hazırlığın göstergesi olarak yorumlanabilir. Bununla beraber Başbakan Dibeybe'nin katılımıyla açılan Sirte-Misrata sahil yoluna yönelik Hafter kanadından gelen tepkiler ve hâlen yol üzerinde konuşlu paralı savaşçılar bu kritik güzergâh üzerindeki güvenlik riskleri ortaya çıkarmaktadır.

Öte yandan Hafter'in son dönemde gelen açıklamalarının yanı sıra LUO özelinde aldığı bazı kararlar, kendisinin Başkanlık Konseyi'nin görev ve sorumluluklarını yok saydığını göstermektedir. LUO Siyasi İşler Başkanlığına geçmişte ülkenin doğusunda kurulan sözde hükümetin Başbakanı olan Abdullah Sini'yi atayan Hafter, Başkanlık Konseyi'nin sınırları dâhilindeki askerî atamalar yetkisini çiğnemiştir. Bu durum Hafter'in olası bir olağanüstü durumda hiyerarşik yapıdan bağımsız olarak hareket edeceğini göstermektedir.

Bu ortamda ülkenin güneyine yönelik Hafter birliklerinin askerî angajmanı giderek artmaktadır. 5+5 Ortak Askerî Komitesi'nin tüm uyarılarına rağmen Sebha başta olmak üzere Fizan eyaletine askerî sevkiate devam eden Halife Hafter'in bu hamle ile Libya'nın batısına başlatacağı olası taarruzun altyapısını oluşturduğu da ifade edilebilir. Öyle ki geç-

²⁷ "There is a possibility of re-entering into a conflict environment in Libya, says Libyan Army commander", *Mena Affairs*, 18 August 2021.

²⁸ Fuat Emir. Şefkatli, "Release of intelligence reports: Russian troops deployed to Al-Jufra line", *Mena Affairs*, 24 July 2021.

**Mevcut
durumda
Türkiye'nin
varlığı, siyasi
sürecin tıkanıp
çatışma
ortamına
girildiği
senaryoda
Hafter kanadının
başlatacağı
olası taarruzun
önündeki en
temel caydırıcı
unsurlardan
birisi olacaktır.**

mişte 2019 Nisan'ından Haziran 2020'ye kadar süren çatışmalar doğu-batı ayrımı olarak da görülen Sirte-Cufra hattında düğüm- lenmiş, bölgeyi çevreleyen gü- ney vilayetlerinin önemi ön plana çıkmıştı.

Mevcut durumda Türkiye'nin varlığı, siyasi sürecin tıkanıp çatışma ortamına girildiği senaryoda Hafter kanadının başlatacağı olası taarruzun önündeki en temel caydırıcı unsurlardan birisi olacaktır. Nitekim Türkiye'nin ikili anlaşmalara dayalı meşru askerî varlığına yönelik en keskin eleştirilerin Fransa ve BAE gibi Hafter'in 2019 saldırısını destekleyen ülkelere gelmesi tesadüf değildir. Geçmişte Fransa'nın diplomatik ve BAE'nin finansal desteğini alan Hafter, Trablus'a yönelik saldırısında ciddi bir avantaj elde etmiş, Türkiye'nin UMH lehine sürece dâhil olmasıyla çatışmaların seyri değişmişti. Dolayısıyla Türkiye hâlen Hafter üzerinden oluşturulmaya çalışılan askerî projelerin anti tezi olarak sahadaki varlığını korumaktadır.

Günümüzde Hafter'in önemli destekçilerinden Rusya'nın Seyfülislam Kaddafi'ye destek verdiği çokça dillendirilmektedir. Askerî alternatifin konuşulduğu bir senaryoda Moskova'nın konumu hiç kuşkusuz büyük önem arz edecektir. Rusya'nın Wagner üzerinden örtülü bir biçimde müdahil olduğu Libya krizinde po-

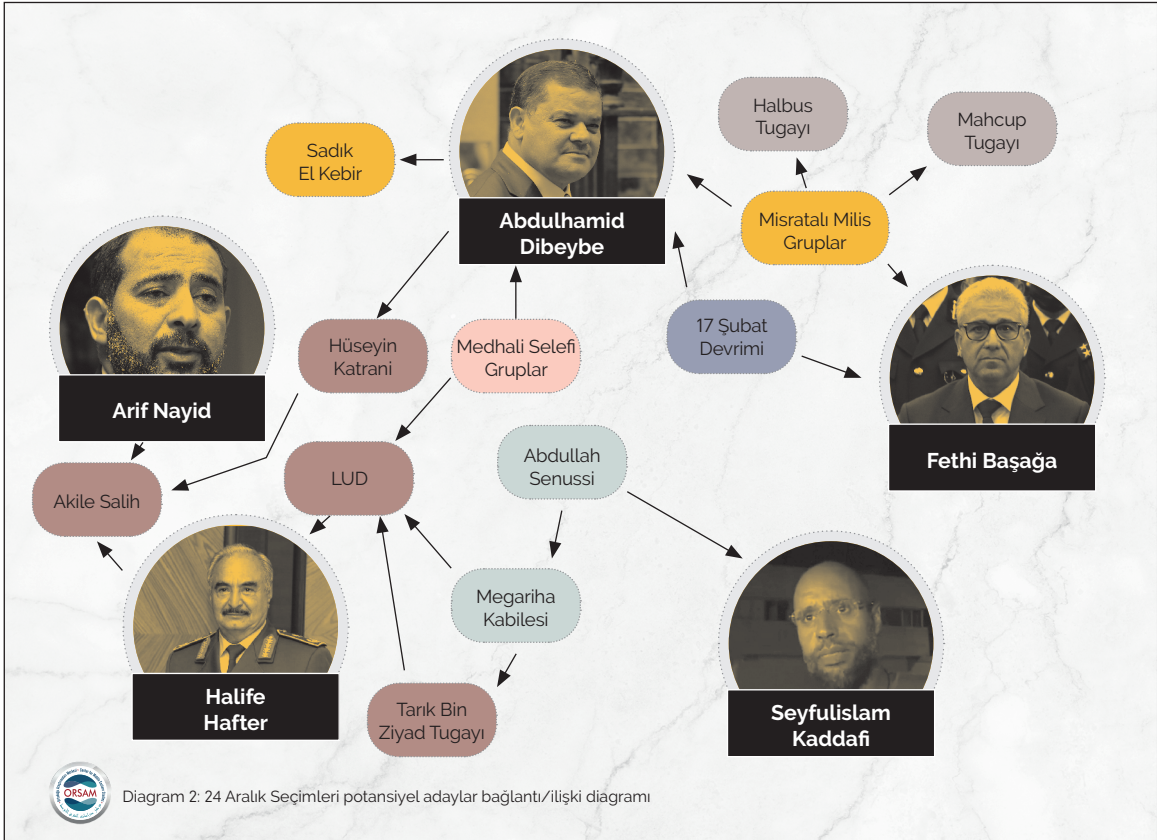
litika değişikliğine gittiğine dair sinyaller önce Cufra hattına konuşlandığı görüntüleri çıkan Rus birlikleriyle başlamış son olarak 19 Ağustos tarihinde Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ve mevkidaşı Necla Menguş'un katılımıyla gerçekleşen basın toplantısı ile devam etmiştir. Basın toplantısında açıklamalarda bulunan Lavrov, "Libya'da bulunan tüm yabancı savaşçıların ülkeden çıkarılmasını desteklediğini ve detayları görüşmek üzere farklı ülkelerle bir araya gelmeye hazır olduklarını" belirtmiştir.²⁹

Son olarak, Rusya'nın desteğini kaybeden, Mısır'ın kendisine karşı güvensizliğini ve rahatsızlığını hisseden Halife Hafter'in Libya'da siyasi sahneden uzak kalması hâlinde her ne şartta olursa olsun karşıt bir hamlede bulunacağı söylenebilir. Bu durumu daha önce değinilen "seçim kültürü" ile ilişkilendirmek mümkündür. Hâlihazırda LUO özelinde otoritesini sarsmamak ve bünyesindeki milisleri bir arada tutmak amacıyla Dibeybe ve TM arasındaki bölge tartışmalarının odağı olan 550 milyon dolarlık kaynağa ihtiyaç duyan ve bu sebeple görüşmeleri yakından takip eden Hafter'in gücü bu müzakerelerden sonuç alamaması durumunda oldukça zayıflayacaktır. Bu zayıflamanın yaratacağı güç kaybını iyi okuyan Hafter, şimdiden Başbakan Dibeybe ve hükümetini yıldırma

²⁹ "Rusya: Yabancı savaşçıların Libya'dan çekilmesini destekliyoruz", *Euronews*, 19 Ağustos 2021

politikalarına başlamıştır. Hafter, orta-uzun vadede anayasal engelleri aşamaması durumunda son dönemde olduğu gibi destek-

leyeceği adayları siyaset sahnesine sokmayı, bu yolla etkinliğini görece sürdürmeyi planlamaktadır.

SONUÇ

New York'ta düzenlenen Libya konulu Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi toplantısı.

10 yıllık kaos ortamının ardından siyasi uzlaşma sürecine giren Libya'nın önünde önemli bir seçim dönemi vardır. MBH'nin kurulup göreve başlamasıyla birlikte olumlu sinyaller vermeye başlayan süreç, daha sonra Libya içindeki rakip kurumlar arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve LSDF içerisindeki fikir ayrılıkları nedeniyle çıkmaza girmiştir. LSDF içinden çıkacak sonuçlar, seçimlerin demokratik ve kapsayıcı sonuçlar vermesi bakımından kritik bir öneme sahiptir. Bu noktada aday kriterleri, seçim mekanizması, paralı askerlerin ve milis grupların varlığından hareketle sandık güvenliğinin sağlanması gibi konular, ilk etapta çözülmesi gereken ana başlıklar olarak gösterilebilir.

Çalışmada aksak ilerleyen uzlaşma görüşmelerinin ışığında iki farklı senaryo baz alınmış, bu senaryolar kendi dinamikleri dâhilinde masaya yatırılmıştır. Bu kapsamda seçimlerin gerçekleşmesi kendi içerisinde farklı metot ve süreçler açısından ele alınmıştır. Bu süreçler arasında anayasa referandumu önemli bir yer tutmakta gerek içerik gerekse zamanlama açısından LSDF içerisindeki tartışmaların kay-

nağını oluşturmaktadır. Seçimlerin gerçekleştiği senaryoda kamuoyunda öne çıkan önemli figürlerin adaylıkları incelenmiş, ilgili kısımda çeşitli anayasal ve teknik engellere takılan beş popüler aktöre yer verilmiştir. Bu bölümde Başbakan Abdulhamid Dibeybe, Seyfulislam Kaddafi, Halife Hafter ve Fethi Başağa gibi popüler isimlerin yanı sıra resmi olarak adaylığını açıklayan ve kampanyalara başlayan Arif Nayid ele alınmıştır.

Seçimlerin ertelenme ihtimali ise yine kendi içinde iki farklı senaryoyu barındırmaktadır. Bu anlamda böyle bir gelişme bir taraftan karar vericilere rahat bir hareket imkânı tanırken diğer taraftan Akile Salih ve Halife Hafter gibi aktörlere MBH'yi gayrimeşru ilan etme fırsatı verebilir. Birinci senaryo, Dibeybe liderliğindeki MBH'nin seçim öncesi sorunlu alt başlıklara daha kapsamlı bir biçimde eğilme olanağı sunarak belli oranda esneklik tanıyacaktır. Bu esneklik, göreve geldiği günden itibaren bütçe tartışmaları ve üst düzey bürokrat atamaları üzerinden TM ve Hafter kanadından baskı gören MBH'nin adil ve güvenli bir seçim orta-

mı oluşturma konusunda elini güçlendirebilir. MBH ve 5+5 Ortak Askerî Komitesi'nin girişimleri sonucu Sirte-Mısırata sahil yolunun açılması, milis entegrasyonunda atılan adımlar ve paralı askerlerin tahliyesi noktasında belli bir zamana ihtiyaç vardır. Hâlihazırda LSDF içindeki öneriler arasından anayasa referandumunun 2021 yıl sonu yapılarak seçimlerin 2022'ye ertelenmesi, Libya'nın siyasi geleceğinin daha sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlayabilir.

İkinci senaryo ise son dönemde LUO kanadından gelen açıklamalar ve Hafter'in etkin olduğu bölgelerdeki askerî hareketlilik ile birlikte ön plana çıkmaktadır. Geçmiş tecrübelerden hareketle, sözde LUO'nun yol haritasında belirlenen seçim tarihleri yaklaştıkça

Hafter'in askerî angajmanını ve agresif söylemini artırması yüksek ihtimaldir. Ancak bu noktada başta Türkiye'nin varlığı ve uluslararası camianın baskısı, Hafter kanadının silaha sarılma girişimlerini kısmen engellemekte ve ertelemektedir. Hafter'in Trablus'a yönelik olası bir işgal girişimi senaryosunda Ekim ayından itibaren masada kazanılanların yok olması söz konusudur.

Sonuç olarak, Libya halkı 2012 ve 2014 yılında gerçekleşen seçimlerin ardından 24 Aralık 2021 tarihindeki parlamento ve başkanlık seçimlerini beklemektedir. Ancak 4 ay kadar kısa bir süre içinde teknik gerekliliklerin tamamlanması oldukça zor görünmektedir. Libya'nın siyasi kaderinin ne yönde evrileceği de yine bu 4 aylık kısa süre zarfında yaşanacak gelişmeler sonucunda ortaya çıkacaktır.

www.orsam.org.tr

[orsamorgtr](https://www.youtube.com/orsamorgtr)